

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

در رشته زبان و ادبیات فارسی

گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

ستایش و نیایش خالق در الهی نامه عطار نیشابوری

علی پاکباز خسروشاهی

استاد راهنما :

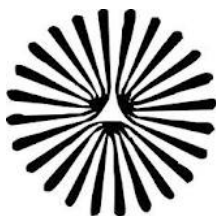
دکتر محمد رضا راشد محصل

استاد مشاور :

دکتر حسن بساک

اسفند ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

مرکز مشهد

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

در رشته زبان و ادبیات فارسی

گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

ستایش و نیایش خالق در الهی نامه عطار نیشابوری

علی پاکباز خسروشاهی

استاد راهنما:

دکتر محمدرضا راشد محصل

استاد مشاور:

دکتر حسن بساک

اسفند ۱۳۹۰

تقدیم به پدر مهربانم، همسر عزیزم و پسر نازنینم که در تهیه
این پژوهش مرا یاری کردند.

شکر و سپاس ایزد بی‌همتا را که توفیق داد گامی هر چند اندک در راه تعالی علم و دانش و گسترش زبان فارسی بردارم. بر خود لازم می‌دانم از همه آنان که به من آموختند و مرا در انجام این پژوهش راهنمایی کردند قدردانی کنم به ویژه از استاد محترم راهنما

جناب آقای دکتر محمدرضا راشد محصل

که در تمام مدت نوشتن این پژوهش ، همواره راهنمایی‌های دلسوزانه ایشان چراغ راه من بود و از دانش وافر ایشان در زبان و ادبیات فارسی بهره‌بردم.

همچنین از استاد محترم مشاور

جناب آقای دکتر حسن بساک

کمال امتنان را دارم که با احاطه کامل خود بر مباحث ادبی نیایش، مرا در انجام این پژوهش همراهی کردند. برای آنان از ایزد منان صحت و سلامت و موفقیت روزافزون مسألت می‌کنم.

فهرست

۱مقدمه
۳ بیان مسأله و سؤال های اصلی تحقیق
۳ پیشینه تحقیق
۴ ضرورت انجام تحقیق
۴ هدف ها
۴ روش انجام تحقیق
۵ مروری بر فصول پایان نامه
۶ فصل اول: نیایش و ستایش
۷ نیایش و ستایش
۷ نیایش
۸ حمد
۹ ستایش
۹ دعا
۱۰ مناجات
۱۱ ذکر
۱۲ ماهیت تجربه دینی و نیایش
۱۲ فلسفه نیایش و پرستش
۲۰ اقسام نیایش
۲۳ اقسام دعا کننده
۲۴ محتوا و مضمون نیایش
۲۸ ستایش و نیایش در قرآن
۲۹ نیایش از دیدگاه دانشمندان و متفکران
۳۶ ستایش و پرستش کل موجودات
۳۸ خلاصه فصل اول
۳۸ نتیجه فصل اول
۴۰ فصل دوم: دین
۴۱ تعاریف دین

۴۲ مراحل دین
۴۳ دسته بندی ادیان
۴۵ نیایش در ادیان مختلف
۴۵ دین زرتشتی
۴۷ اصول دین زرتشتیان
۴۹ اوستا کتاب دین زرتشتیان
۴۹ نماز و نیایش در آیین زرتشتی
۵۰ نیایش در آتشکده
۵۱ آداب نیایش زرتشتیان
۵۵ دین یهود
۵۶ ریشه کلمه عبرانی
۵۷ خدای یهود
۵۸ توحید در یهودیت
۵۹ کتاب آسمانی یهودیان
۶۰ پوشش هنگام عبادت یهودیان
۶۰ اوقات نماز و نیایش یهودیان
۶۱ ویژگی نمازهای سه گانه یهود
۶۴ حج های یهود
۶۴ مکان عبادت یهودیان
۶۵ دین مسیح
۶۶ قتل یا عروج عیسی
۶۷ خدا در دین مسیح
۶۸ عبادت در دین مسیح
۶۹ خلاصه فصل دوم
۶۹ نتیجه فصل دوم
۷۲ فصل سوم: دین اسلام و نیایش
۷۳ نیایش در دین اسلام
۷۴ قرآن کریم معجزه پیامبر(ص)
۷۴ نخستین و مهم ترین عبادت

۷۴ اصول اسلام
۷۵ ارکان اسلام
۷۵ نماز
۷۶ تجلی تمامی دین در نماز
۷۷ پرستش
۷۸ محتوای پرستش
۷۹ عبادت
۷۹ عبادت راز آفرینش
۷۹ توحید در عبادت
۸۰ انگیزه عبادت
۸۱ انگیزه عبادت در عارف الهی
۸۲ نیاز انسان به نیایش
۸۳ دعاها و نیایش ها
۸۶ دعا در قرآن
۸۶ تقسیمات دعا
۸۸ جلوه و جایگاه نیایش
۸۸ نیایش در قرآن
۹۰ آداب شرایط برگرفته از آیه قرآن
۹۱ توبه راهی به سوی نیایش
۹۱ نیایش پیامبران الهی
۹۲ نیایش نوح برای رهایی از قوم ستمکار
۹۴ تقسیم بندی مناجات در خمس عشر امام سجاده (ع)
۹۴ هنگام اجابت دعا
۹۵ دعا بلا را دفع می کند
۹۵ تأثیر دعای مؤمن
۹۶ اصلی ترین منظور دعا
۹۶ توجه به صفات خدا در نیایش
۹۷ صفات خداوند
۹۸ آداب دعا و نیایش

۹۹	ذکر خدا را گفتن.....
۱۰۰	دعای عمومی.....
۱۰۲	خلاصه فصل سوم.....
۱۰۲	نتیجه فصل سوم.....
۱۰۵	فصل چهارم: نیایش در شعر شاعران سبک عراقی.....
۱۰۶	طریقه شعر خراسانی و عراقی.....
۱۰۹	شعرای معروف سبک عراقی.....
۱۰۹	پیشینه نیایش‌های منظوم فارسی.....
۱۱۰	نوع ادبی مناجات.....
۱۱۱	خدا از دیدگاه عرفا.....
۱۱۲	عواطف حاکم در نیایش‌ها.....
۱۱۵	نماز و نیایش در اشعار شاعران.....
۱۱۶	درخواست در نیایش شاعران.....
۱۱۷	انواع درخواست‌ها.....
۱۲۹	نمونه ای از شعر اوستایی.....
۱۲۹	درخواست بهشت در مناجات.....
۱۳۱	خلاصه فصل چهارم.....
۱۳۱	نتیجه فصل چهارم.....
۱۳۶	فصل پنجم: ستایش در الهی نامه.....
۱۳۷	ستایش در الهی نامه.....
۱۳۹	اسما و صفات خدا.....
۱۴۰	نماز در اشعار عطار.....
۱۴۱	عظمت خداوند.....
۱۴۲	اشراف بر دلها.....
۱۴۲	کمال عشق: درد، اشک و خون.....
۱۴۳	تعریف عطار از عشق.....
۱۴۴	تضاد عقل و عشق.....
۱۴۵	دوری از خود اتکایی.....
۱۴۵	بخشش الهی.....

۱۴۶ توبه
۱۴۶ حضرت آدم و حوا؛ نخستین توایین
۱۴۸ توحید
۱۴۸ واحد بودن خدا
۱۴۹ شایسته نبودن وصف خلق
۱۴۹ عقل عاجز از شناختن حق
۱۵۰ حجاب
۱۵۰ دیوانه و درد عشق
۱۵۱ دیوانه و توحید
۱۵۲ جبر و اختیار
۱۵۴ خلاصه فصل پنجم
۱۵۴ نتیجه فصل پنجم
۱۵۷ فصل ششم: فرجام سخن
۱۵۸ فرجام سخن
۱۷۸ کتابنامه
۱۸۶ Abstract

چکیده

نیایش یکی از روحانی‌ترین لحظات زندگی هر مؤمن است. در همه ادیان آسمانی متناسب با تلقی و درک مؤمنان از دین شیوه‌ها و شکل‌هایی برای راز و نیاز با معبود فراهم شده‌است. شاعران مسلمان هم به عنوان دارندگان روحهای لطیف و حساس در لابلای ابیات خود، مناجات‌هایی نغز و دلنشین گنجانده‌اند که از عمیق‌ترین فرازهای آثارشان است.

در این پژوهش مناجات عطار یکی از شاعران برتر سبک عراقی در الهی نامه مورد بررسی قرار گرفته است. علت انتخاب سبک عراقی به دلیل لطافت طبع و جنبه‌های غنایی بالای شعر این دوره است.

این پایان‌نامه در شش فصل تنظیم شده‌است. در فصل اول کلیاتی درباره نیایش و معنای لغوی و اصطلاحی و معادل و مترادف‌های دیگر آن بیان شده‌است. در فصل دوم تلاش شده انواع یا شیوه‌های گوناگون مناجات را در ادیان آسمانی بزرگ بررسی و تا حدودی مقایسه شود و بعد به مهم‌ترین شیوه‌های مناجات در دین اسلام می‌پردازد. در فصل سوم نیایش در دین اسلام بررسی شده و انگیزه عبادت و نیاز انسان به نیایش مورد بحث قرار گرفته است. فصل چهارم به نوع ادبی مناجات در ادبیات فارسی دری به طور کلی و در شعر سبک عراقی به طور جزئی پرداخته شده‌است. شیوه‌ها و محتواهای عمده مناجات در این نوع، تقسیم‌بندی و اشکال آن استخراج شده‌است. فصل پنجم به بررسی جزئی و موشکافانه انواع نیایش در الهی نامه عطار نیشابوری اختصاص یافته است. در فصل ششم که فصل پایانی این پژوهش را تشکیل می‌دهد، نتیجه‌ای از پنج فصل قبل را جمع‌بندی شده و به رشته تحریر در آمده‌است.

مهمترین نتایجی که از این پژوهش می‌گیریم عبارت است از این که عطار نخستین شاعر عارف سبک عراقی است و مناجات‌هایش ویژگی عارفانه دارد. مناجات‌های عطار در لابلای مثنوی‌هایش پراکنده است و گاه از زبان شاعر و گاه از زبان شخصیت‌های داستان‌هایش نقل شده‌اند. بی‌پروایی و جسارت و صمیمیتی که در این مناجات‌ها وجود دارد به آنها عمق خاصی بخشیده که به خواننده احساس لطافت و اوج بندگی دست می‌دهد.

کلمات کلیدی: نیایش - ستایش - مناجات - شعر فارسی - سبک عراقی - عطار - راز و نیاز - عرفان.

مقدمه

سپاس و ستایش ویژه ذات اقدس است که انسانها را آفرید تا او را پرستش کنند. سلام و درود بر خاتم پیامبران که بنده خاص اوست و براوصیای گرامی آن حضرت که همه‌شان بندگان شایسته اویند. به ویژه بر خاتم آنان که همچون مهری فروزان در پس ابر غیبت به شیفتگان خود نور می‌افشاند و آنان را امیدوار می‌کند. شاعران و نویسندگان پارسی زبان با بهره‌گیری از سخن پیامبر که فرمود:

«كُلُّ امْرِئٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ فِيهِ بِبِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ ابْتَرٌ.» هرکارمهمی که با نام خدا آغاز نشود ناقص و بی‌نتیجه است. (مجلسی، ۱۳۸۵: ۳۰۵) از دیر باز، سروده‌ها و نوشته‌های خود را با نام پروردگار جهان آغاز کرده‌اند و بزرگی و بخشنده‌گی وی را ستوده و سر نیاز بر آستان او نهاده‌اند.

بر پایه این شیوه پسندیده، بهترین سرآغاز هر نوشته یا شعر، فصلی است در نیایش خداوند و هیچ گنجی از گنج‌های حکمت و معرفت گشوده نمی‌شوند مگر آن که وصف یگانگی آفریدگار هستی، کلید آن باشد.

از آنجا که تحمیدیه‌ها در آغاز هر اثر ادبی بخش مختصری از متون ادبی را تشکیل می‌دهد و با عنایت به ارزشمند بودن آنها از نظر محتوا و کیفیت، بر آن شدم تا در گشتی کوتاه در گل گشت دلگشای الهی‌نامه عطار نیشابوری از پارسی سرایان نامور، دامنی از گل‌های رنگین بچینم و با مطالعه نیایش‌های این شاعر عارف در لابلای متون آنها مرغ جانم به سوی افق مشرق به پرواز درآمد و با مرکب عشق برای گذاشتن از وادی‌های دشوار قدم در راه طلب نهاده در آسمان توحید بال و پری زدم تا شاید نصیبی برم واز آن جا که گام نهادن در کوچه و پس کوچه‌های اندیشه‌های عرفا و خوشه‌چینی از کلام آنها جسارتی عظیم می‌طلبید که در خور توان نگارنده نبود، اما شوق وافر به تحقیق در زمینه و موضوع پایان نامه، زمام اختیار از کفم ربود.

قلم‌فرسایی در مورد این موضوع از اینجانب کاری بس دشوار بود ولی از آنجا که سرمایه بازار عرفان عشق به ذات بی‌نشان است، هیچ دستی از این بازار، دستار تهی بازنمی‌گردد، قلم به دست گرفته و به پژوهش و تحقیق پیرامون نیایش خالق پرداختم.

ابتدا درباره نیایش و ستایش و نیاز آدمی به دین و پرستش موجودی روحانی مطالبی نگاشته و پس از آن به پژوهش و نیایش‌ها و مناجات‌های شاعر نامور سبک عراقی پرداخته‌شد. همواره تلاش شده تا مباحث همراه با منابع باشد و مراجع مهم‌تر ارائه شود و از مآخذ درجه دوم و کم اهمیت‌تر چشم‌پوشی گردد. امید است که این پژوهش برای دوستداران به زبان و ادبیات فارسی مورد استفاده قرار گیرد.

علی پاکباز خسروشاهی

اسفند ۱۳۹۰

بیان مسأله و سؤال‌های اصلی تحقیق

نیایش یکی از روحانی‌ترین لحظات زندگی هر مؤمن است. در همه ادیان آسمانی متناسب با تلقی و درک مؤمنان از دین شیوه‌ها و شکل‌هایی برای راز و نیاز با معبود فراهم شده‌است. شاعران هم به عنوان دارندگان روح‌های لطیف و حساس در لابلای اشعار خود مناجات‌هایی نغز و دلنشین گنجانده‌اند که از لطیف‌ترین فرازهای آثارشان است.

در این پژوهش، ستایش در شعرهای عطار از شاعران برتر سبک بینابین مورد بررسی قرار گرفته‌است.

لذا سؤالاتی به شرح زیر مطرح است که:

- ۱- ستایش در دین اسلام چگونه است؟
- ۲- آیا عطار، شاعری است که نیایش‌هایش ویژگی عارفانه دارد؟
- ۳- ستایش‌های عطار در کدام یک از اثراتش بیشتر است؟
- ۴- آیا نیایش عطار از زبان شاعر و یا از زبان شخصیت‌های داستان‌هایش نقل شده‌است؟
- ۵- چه چیزهایی باعث شده که عمق خاصی به این ستایش‌ها بخشیده شود؟

پیشینه تحقیق

شاعران و نویسندگان پارسی زبان با بهره‌گیری از سخن پیامبر(ص) که فرمودند "هر کاری با نام خدا آغاز نشود ابتر است" از دیر باز، سروده‌ها و نوشته‌های خود را با نام پروردگار جهان آغاز کرده‌اند و بزرگی و بخشندگی وی را ستوده و سر نیاز بر آستان او نهاده‌اند. بر پایه این شیوه پسندیده، بهترین سرآغاز هر نوشته یا شعر فصلی است در مناجات خداوند و هیچ گنجی از گنج‌های حکمت و معرفت گشوده نمی‌شوند مگر آن که وصف یگانگی آفریدگار هستی، کلید آن باشد. بطورمثال مناجات‌های عطار و عبادت عاشقانه محمود حقیقی از چنین نوشته‌هایی می‌باشند.

ضرورت انجام تحقیق

تابه حال مقالات و کتابهایی مانند نیایش در شاهنامه فردوسی از دکتر راشد محصل و نیایش از دکتر شریعتی در باب مناجات و ستایش ایزد منان نگاشته شده است که لیکن به صورت اختصاصی درباره سبک عراقی که علت انتخاب آن نیز، لطافت و جنبه‌های غنایی بالای شعر این دوره است، تحقیقی صورت نگرفته و یا من ندیده‌ام. به همین دلیل اینجانب به پژوهش و تحقیق پیرامون مناجات و ستایش معبود در الهی نامه عطار نیشابوری پرداختم.

هدف‌ها

- ۱- آشنایی دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی و حتی سایر دانشجویان با اصطلاحات ستایش، نیایش و مناجات در سبک عراقی.
- ۲- دانشجویانی که در زمینه آثار عطار به تحقیق می‌پردازند، می‌توانند از این پژوهش استفاده نمایند.

روش انجام تحقیق

روش انجام این تحقیق کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد. بعد از گردآوری فیش‌ها و اطلاعات کافی از مأخذ، مطالب دریافت شده با استناد به ادله‌ی مکفی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. این کار شاید مورد استفاده برخی از دانشجویانی که بخواهند در زمینه سبک عراقی تحقیقاتی انجام دهند، قرار گیرد و از طرفی باعث آشنایی دانشجویان رشته ادبیات فارسی با اشعار عطار، شاعر عارف این سبک شود.

مروری بر فصول پایان‌نامه

این پژوهش در شش فصل تنظیم شده است که عبارت است از:

فصل اول: نیایش و ستایش

فصل دوم: دین

فصل سوم: دین اسلام و نیایش

فصل چهارم: نیایش در شعر شاعران سبک عراقی

فصل پنجم: ستایش در الهی‌نامه

فصل ششم: فرجام سخن

فصل اول

نیایش و ستایش

نیایش و ستایش

در همه ادیان و مذاهب در کنار وظایف فردی و اجتماعی که برای پیروان وضع شده، لحظات و زمان‌هایی هم برای ارتباط خالصانه و نزدیک با خالق در نظر گرفته شده‌است تا مؤمن در این لحظات بتواند پنهان‌ترین رازهای خود را با نزدیک‌ترین منبع آفرینش خود در میان بگذارد. این لحظات تنهایی را در فرهنگ دینی به اسامی گوناگونی نامیده‌اند. اسامی چون: نیایش، دعا، مناجات، حمد، ثنا، ذکر، تسبیح و ... در ادبیات فارسی این واژگان ریشه عربی یا ایرانی دارند و در عین این که تفاوت‌های اندکی با یکدیگر دارند؛ همه به یک مفهوم و دلالت واحد اشاره دارند و آن عبارت است از خلوت کردن و درددل گفتن با خالق یگانه که سرچشمه همه فیض‌ها و لطف‌ها می‌باشد. برای شروع بحث و به منظور روشن شدن دامنه بحث در ابتدا ضروری می‌نماید تا به تعاریف و مفاهیم واژه نیایش و مترادفات آن در زبان فارسی پرداخته شود:

نیایش

«نیایش به معنی آفرین و تحسین و دعایی است که از روی تضرع باشد» (تبریزی، ۱۳۴۲: ذیل واژه نیایش).

این کلمه در زبان پهلوی^۱ نیایش و به معنی دعا و درود و آفرین است. در تفسیر پهلوی اوستا کلمه و هم^۲ که به معنی دعا و نماز و ستایش است و کلمه نمه^۳ که همان نماز فارسی است هر دو در پهلوی نیایش ترجمه گردیده است. (پورداد، بی‌تا: ۲۰۳). دکتر الکسیس کارل می‌گوید: «نیایش، پرواز روح آدمی است به طرف آن کانون روحانی عظیم و مرموز کائنات.» (کارل، ۱۳۳۹: ۶۷)

1. nyayishn

2. vaham

3. nemah

حمد

در زبان فارسی کلمه‌ای نداریم که ترجمان دقیق کلمه «حمد» باشد. دو کلمه مدح و شکر عربی در زبان فارسی معادل دارند که معمولاً از این معادل‌ها برای کلمه حمد استفاده می‌شود. مدح را می‌توان ستایش و شکر را می‌توان سپاس ترجمه کرد. با این حال هیچ کدام به تنهایی رساننده معنای حمد نیستند. (مطهری، ۱۳۸۲: ۲۰)

مدح به معنای ستایش است؛ ستایش از احساس‌های مخصوص انسانی است. این احساس در حیوان وجود ندارد. انسان در مقابل کمال و جلال، زیبایی‌های طبیعت و عظمت خداوندی زبان به ستایش می‌گشاید. حیوان نه قدرت درک آنها را دارد و نه می‌تواند ستایشگر این اوصاف باشد. البته گاهی عمل ستایش در انسان به صورت پستی ظاهر می‌شود که آن را چاپلوسی می‌گویند و از صفات رذیله به حساب آید. چاپلوسی در موردی که انسان امر بی‌حقیقتی را ستایش می‌کند و چه زشت و ناپسند است که انسان قدرت ستایشگری خود را که باید کمال و جمال و عظمت و زیبایی‌های واقعی را ستایش کند، از روی طمع در پای موجودی صرف کند که هیچ ارزش ستایش ندارد. (واعظی نژاد، ۱۳۷۴: ۳۲۸) قدرت ستایشگری برای آن است که انسان آن احساس عالی را یعنی تمجید و تکریم را ارضا و اشباع نماید، نه این که در خدمت حس طمع که نوعی پستی است قرار دهد. (مطهری، ۱۳۸۲: ۲۰) در ستایش‌های واقعی هیچ‌گونه طمعی در کار نیست، زیرا ستایش امری فطری و طبیعی است و انسان در مقابل زیبایی‌ها ناخودآگاه زبان به ستایش می‌گشاید. انسان وقتی در مقابل زیبایی‌ها و عظمت‌ها قرار می‌گیرد، خاضع می‌شود و خضوع خود را به صورت ستایش اظهار می‌کند و آن پدیده‌ی زیبا را تحسین می‌کند بدون آن که سودی از آن تحسین برد و این معنی کلمه‌ی مدح است.

ستایش

اسم مصدر است از ستاییدن و ستودن. در پهلوی «ستایشن» بوده است. در معنای دعا، ثنا، شکر نعمت، مدح و نیکویی گفتن، ستودن و آفرین. مقابل نکوهش. (معین، ۱۳۷۱: ذیل واژه ستایش)

ستایش کردن به معنی شکر نعمت خدا را به جا آوردن و او را مدح نمودن، پرستیدن، در معنی عبادت کردن، خم شدن به رسم تعظیم و نماز بردن و... نیز معنی شده است. ستایش از نظر زمانی معمولاً در جایگاه دوم قرار می گیرد؛ یعنی در ابتدا نعمتی داده می شود و ستایش کننده پس از دریافت آن نعمت اقدام به ستایش می کند. یا در مقابل زیبایی یا عظمتی قرار می گیرد و مجذوب آن شده خواسته یا ناخواسته زبان به ستایش می گشاید.

دعا

در لغت به معنی طلب فعل است (عسکری، ۱۳۵۳: ۲۶) و در اصطلاح، طلب کردن چیزی از خداوند و یاری خواستن از اوست. (راغب اصفهانی، ۱۳۸۵: ۱۵) همچنین در تعریف دعا آورده اند که ندا کردن خداوند است با گریه و زاری برای آن که از دعا کننده دفع عذاب کند یا مطلوبش را برآورده سازد. در اصطلاح علمای بلاغت: «دعا یعنی طلب کردن دانی از عالی با تضرع و خشوع.» (نوری، ۱۳۷۹: ۵۱۱) از نظر ابن عربی دعا به ضم دال، در لغت به معنای خواندن کسی، حاجت خواستن، مدح و ثنا و نیایش و امثال آن آمده است و در عرف علما کلام انشایی است که دال بر طلب باشد با خضوع و آن را سؤال نیز نامند. ابن عربی در اعتبار و اهمیت دعا از حدیث پیامبر (ص) بهره می گیرد: الدعاء مخ العبادة؛ دعا مغز عبادت است، زیرا با مغز، اعضای دیگر بدن قوت می گیرند (واعظی نژاد، ۱۳۷۴: ۳۲۹). لغت دعا جایگاه خاصی نه فقط در بین مسلمانان، بلکه جهانیان دارد و همچنین ۲۱۲ بار در قرآن کریم آمده است. به همین جهت، دعا، تبتل، ابتهاج، تضرع، مطلق خواندن و صدا کردن، ندا، صدا، آواز، درخواست، طلب حاجت، مناجات، قنوت، ندبه، ذکر، سجده، رکوع، سجود، تسبیح، مسئلت، التماس، حمد، ثنا و... از معانی غنی دعا و نیایش بر می آید که در فارسی ما آن را خواندن، نیایش، کرنش، زاری، راز و نیاز، ارتباط قلبی با خدا، ... می نامیم. (عطاری کرمانی، ۱۳۸۳: ۲۶۷)